

יד להלל

אחרי שמימתו של האסטרונוט הישראלי הראשון נגמרה בטרגדיה, החליטה נאס"א להטיל את מלאכת ההנצחה של המעבורת „קולומביה“ דווקא על אמן ישראלי • זיגי בן־חיים, קוראים לו. הוא התחיל את דרכו ברמת־גן והיום הוא מהאמנים היותר מוערכים בניו־יורק • את המשימה שנתנה לו נאס"א הוא יתחיל קודם כל בביקור בארץ, בקברו של אילן רמון

עבודה של בן־חיים. ציור בתנועה

עם משפחתו בשנת 1951. „בר־חנו מעיראק שנה קודם לכן, אבל עברנו דרך איראן“, הוא מספר. „התחפשנו לעולי רגל שיעים. אני זוכר שנסענו באוטובוס מלא שיעים, שהיו הורגים אותנו אילו ידעו שא־נחנו יהודים. היחיד שידע היה הנהג, שקיבל הרבה כסף כדי להבריה אותנו.“

המשפחה התיישבה ברמת־גן. בצבא שירת בן־חיים כסיירת שקד. ב־1966 השתחרר מצה"ל והחל ללמוד במכון „אבני“, את הלימודים מימן

איתן עמית

ניו־יורק

שנתיים וחצי לאחר התרסקות מעבורת החלל „קולומביה“, ובלי קשר לאסטי רונאוט הישראלי אילן רמון ז"ל, בחי באמן הישראלי זיגי בן־חיים להכין עבודה שתציג את החללית ושבעת אנשי צוותה שנספו בא־סון.

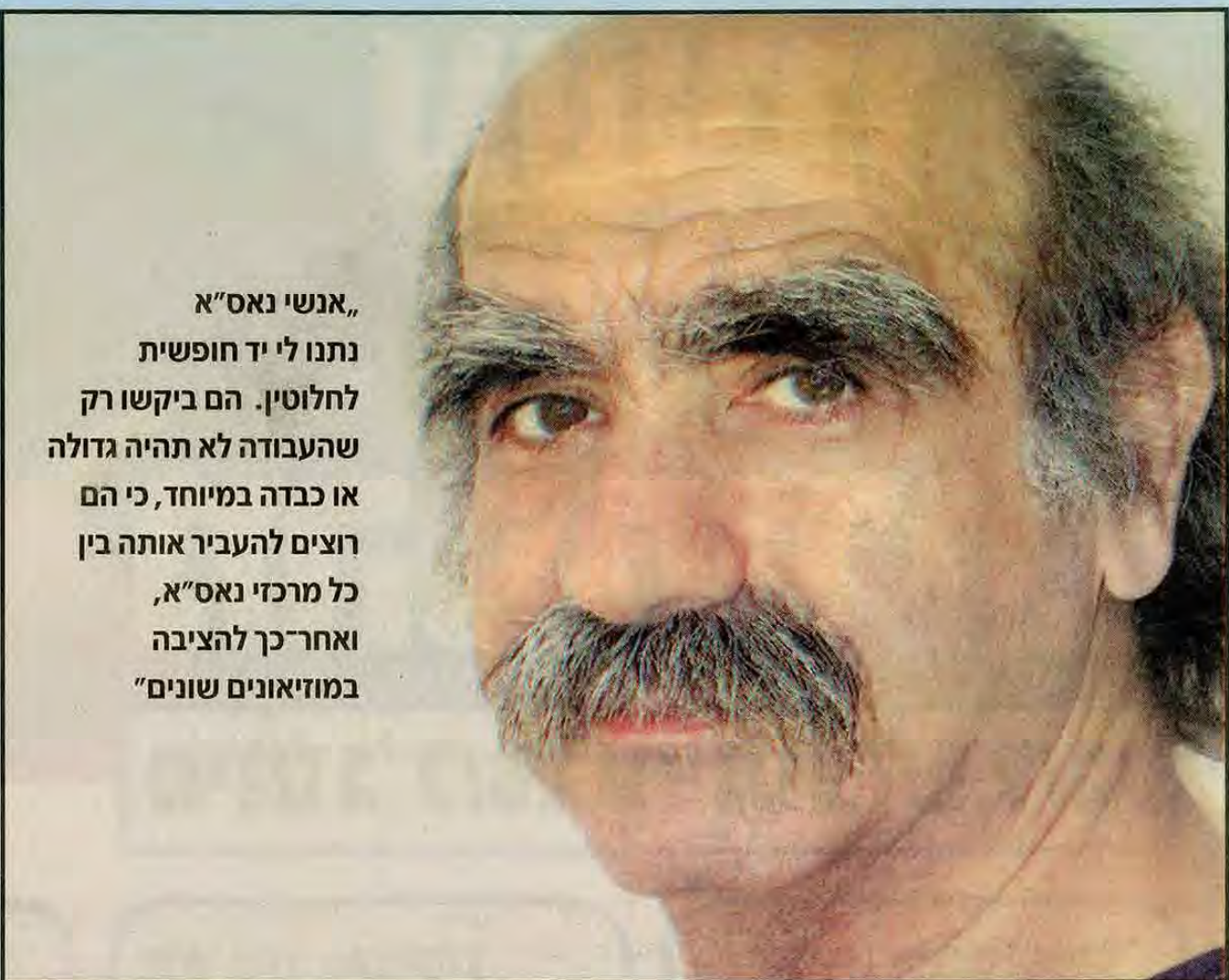
ההזמנה הזו היא תעודת הוקרה לבן־חיים, צייר־פסל, אחר האמנים הישראלים היותר מוערכים ויותר מצליחים בניו־יורק. די להתבונן ברשימת האמנים שנאס"א הזמינה מהם עבודות בעבר כדי להכין את הכבוד. ריכררט ראושנברג, מהציירים־קולאז'יסטים המובילים בארה"ב במחצית השנייה של המאה ה־20, הוא אחד מהם. לפני חודשיים נמכר ציור־קולאז' שלו ב„כריס־טיס“ ניו־יורק ביותר משלושה מיליון דולר.

האוטובוס השיעי אל החופש

היחסים עם הקהילה, בעיקר בתחום האמנות, חשובים מאוד לסוכנות החלל האמריקנית. לכן היא הקימה מחלקה מיוחדת, המרכזת את כל מה שקשור באמנות: החל ממתן אישורים להשתמש בסמלי נאס"א ועד מעקב אחר אמנים מצליחים ברחבי העולם.

כשראש המחלקה ברט אולריך ואנשיו מגיעים למסקנה שלאמן פלוני יש מה לתרום לנאס"א, הם פונים אליו ומציעים לי לעשות עבורם עבודה בנושא שהם רוצים. כעבודותיו של בן־חיים הם מגלים עניין כבר כמה שנים – ועי־כשיו הגיעה ההזמנה.

זיגי (השם האמיתי שלי הוא בעצם אמ־נון) בן־חיים וולר בכגודל ב־1945. הוא נמוך קומה, בקל גבות עיניים עבותות וש־פס תואם שופץ, שהפכו לסמל מסחרי שלו.

„אנשי נאס"א נתנו לי יד חופשית לחלוטין. הם ביקשו רק שהעבודה לא תהיה גדולה או כבדה במיוחד, כי הם רוצים להעביר אותה בין כל מרכזי נאס"א, ואחר־כך להציבה במוזיאונים שונים“

בן־חיים. הגבות העבותות והשפם השופע הפכו לסמל המסחרי שלו

מהתקופה שעשה בקליפורניה, אגב, יש לו זי־כרון קשה, ודווקא מישראל. „היו לי כמה תערוכות. אספן ישראלי, איש ידוע מענף הבנייה, קנה ממני חבילה של ציורים ושילם לי בישראל“, הוא מספר. „שמת את הכסף ככספת בבנק קונטיננטל ברמת־גן.“

„כמה חודשים אחר־כך התרחש בבנק הזה שוד הכספות הגדול, וכל הכסף שלי הלך. זה היה סכום קטן לעומת הכסף שהוריי איכרו בעקבות השוד. אבי יצא אז לפנסיה וחסכונות של שנים אכרו לו. לכל העיראקים ברמת־גן היו כספות בבנק הזה.“

יצא מתוך המסגרת

הפריצה הגדולה של בן־חיים אירעה באמצע שנות ה־80. ב־1983 הוא הציג באחד האיים של הנהר המזרחי בניו־יורק תערוכה שכללה חמישה פסלי ענק, לשנה שלמה. העיתון „ניו־יורק טיימס“ הקדיש לו אז כתבה ארוכה והביא צילום של אחד הפסלים שלו. ב־1985 השתתף ב־תצוגה נוספת, תערוכה יוקרתית במוזיאון „סמיתסון ניאון“, שבה השתתפו אמנים זרים שחיים ועובדי־דים באמריקה.

ב־1984 קיבל בן־חיים מענק יוקרתי מקרן לאמנים יוצרים של ממשלת ארה"ב (N.E.A.). הסכום – 15 אלף דולר – הוא הגבוה ביותר שני־תן אז. „צלצלו אליי מושינגטון ושאלו איך אני רוצה את הכסף“, הוא מספר. „אמרתי להם בדולרים. הם לא הבינו, אין להם חוש הומור.“

בשנים האחרונות מצא בן־חיים זווית חדשה לעבודותיו. הוא מצייר

ממילגה שקיבל מ„קרן ישראל־אמריקה“. הקרן הזו סיעה לו מאוחר יותר להגיע לקליפורניה (ב־1971) כדי ללמוד ציור. ב־1974 סיים את לימודי המאסטר בציור באוניברסיטת סן־פרנסיסקו. שנה אחר־כך הגיע לניו־יורק, ישר לרובע הסוהו, שם הוא מתגורר ומצייר גם היום, בלופט נפלא, גבוה ורחב ידיים.

ה„קולומביה“ בשיגור האחרון. תצלום ארכיון: איי־פי

התחלתי לצאת בציורים שלי מן הקיר. אחר־כך ירדתי לרצפה. כך התפתח אצלי הפיסול.“

הקשר בין בן־חיים לבין נאס"א נוצר לפני שבע שנים. „היתה לי תערוכת פיסול, והממונה על האמנות בנאס"א הגיע לפתיחה והוצג בפניי. הוא החמיא לי וביקש שאיידע אותו כשאפתח תערוכה נוספת. שלוש שנים אחר־כך הצגתי תערוכה חדשה בושינגטון. הזמנתי אותם – והם באו. ביקשו ממני חומר עליי וצילומים של עבודות שלי, ושוב ביקשו שאזמין אותם לתערוכות חדשות.“

תחקיר ביטחוני בסוכנות החלל

„בחודש אוקטובר האחרון הזמין אותי משרד התרבות הגרמני לבוא לשלושה חודשים לברלין. הם עוקבים אחרי אמנים בכל העולם ומדי שנה מזמינים בין 12 ל־16 אמנים מכל התחומים: מר־סיקה, ציור, פיסול, צילום, קולנוע וכו'. נתנו לי דירה, סטודיו לציור ושכר חודשי, כדי שאשב בברלין שלושה חודשים ואצייר מה שאני רוצה. הם רואים בזה חילופי תרבויות ומייחסים לזה חשיבות גדולה.“

„עשיתי 90 רישומים, שדרכם 'סיפרתי' את היומן האישי שלי בברלין. עשיתי גם כמה עבודות מהסוג החדש שאני עושה, על ריבועי אלון־מיניום. כשהזרתי, אנשי נאס"א קיבלו צילומים של העבודות האלה והן עוררו את סקרנותם. הם נפגשו אתי כמה פעמים, שאלו שאלות והסברתי להם את המחשבות והתיאוריה שמאחורי העבודה. הם אמרו תודה והלכו. מהשאלות שלהם הב־נתי שהם שוקלים להזמין אצלי עבודה.“

„לפני כשלושה חודשים, קיבלתי אי־מייל וא־חריו טלפון. הם אמרו לי שלדעתם אני יכול וראוי ליצור עבודה שתהיה TRIBUTE לקולו־מביה. איך נתרגם זאת לעברית? 'יד ויכרון', 'אנ־דרטה', 'מתווה'? אני לא יודע אם יש מילה וזה בעברית. שאלו אותי אם אני מוכן לעשות את העבודה. מובן שעניתי כן.“

„הם אמרו לי שהאישור הסופי ייקח קצת זמן בגלל הביורוקרטיה. פתחו לי תיק בנאס"א והייתי צריך לעבור תחקיר ביטחוני. ברגע שהכל נסגר, לפני כשלושה שבועות, הודיעו לי סופית: נבחרת.“

בן־חיים הזמין מיד לשיגור המיוחד של „ריסקב־רי“, שאמורה היתה לעלות לתחנת החלל ב־13 ביוני. במרכז „קנדי“ הוא זכה למלווה צמוד – האסטר־רונאוט לשעבר רוג'ר קראץ, מדען בכיר בנאס"א ואחד מבוגרי ומרכיביה הראשונים של התחנה.

בן־חיים ישב על מרפסת האחזים של המרכז לצד אשתו ציפי, ציפה לשיגור וחש אכזבה עמוקה מאוד כאשר המלווה שלהם הודיע להם על הביטול. הבוקר הוא ישב שוב על המרפסת הזו ויצפה שוב בחללית, בתקווה שתסוגר בשלום לתחנת החלל.

נתנו לך הנחיות מה הם רוצים בעבודה? „ממש לא. הם נתנו לי יד חופשית לחלוטין. ביקשו רק שהעבודה לא תהיה גדולה או כבדה במיוחד, כי הם רוצים להעביר אותה בין כל מרכזי נאס"א, ואחר־כך להציבה במוזיאונים שונים בהודמנויות מתאימות.“

הצייעו לך לשלוב בעבודה מו, קולומ־ביה? „כן. הם אמרו שיש להם שני צמיגים שלמים של החללית משגיורי קורמים שלה ושאלו אם אני רוצה אותם. השבתי בחיוב. אני מתכוון להח־תוך אחד הצמיגים האלה לפסים ואשלב אותם בעבודה. צמיג משאיר עקבות, ואני רוצה ליצור איתו משהו שיזכיר את הצעד הראשון של גיל ארסטורונג על הירח.“

אילן רמון ז"ל יקבל ביטוי בעבודה שלך? „בוודאי אשלב אותו. אמצא את הרעיון שיי־ראה לי הטוב ביותר. בחודש הבא אני אמור לבקר בישראל. אנצל את הביקור ואעלה על קברו של אילן. אמרו לי שיש שם סידור מיוחד של חלוקי נחל, ואני סקרן לראות את זה.“

לפני הפגוע במגדלי התאומים, נרכש עלי־די מוזיאון „גוגנהיים“ בניו־יורק. זו העבודה השלי־שית שלו שרכש המוזיאון. תומאס קראנס, המ־נהל הכלי־כול של „גוגנהיים“, מעריך את בן־חיים מאוד, ביקר בכיתו ואף ניאות לגזור את הסרט של פסל גדול מיוחד שעשה בן־חיים לפני שנה וחצי, עלי־פי הזמנת עיריית ניו־יורק, והוצב למשך שנה שלמה בכיכר האמרשלד – לא הרחק מהכניסה לבניין האו"ם.

אתה בעצם צייר או פסל? „אני מסוג האמנים שהעבודה מוליכה אותם. כשציירתי והרגשתי לפתע שאני צריך עוד מימד,